

TIJORAT BANKLARI KREDITLARINING IQTISODIY O'SISHIGA TA'SIRINI O'RGANISH

Otavaliyev Jaxongir Yaxyaevich
Bank-moliya akademiyasi magistranti

Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan iqtisodiy inqirozlar, ishsizlik darajasining keskin oshishi, inflyatsiya darajasining o'sishi kambag'allikning yuzaga kelishining asosiy sabablari bo'lib qolmoqda. Bunday holatlar, hattoki rivojlangan davlatlarda ham kuzatilmoqda.

Shu bois, ushbu mavzudagi muammolarga yechim topish global mavzuligicha qolmoqda. Davlatimiz rahbari tomonidan 2020 yil 29 dekabrda Oliy Majlisda qilingan Murojaatnomada tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda 2016 yilga nisbatan qariyb 4 barobar ko'p kreditlar ajratilganligini alohida ta'kidlab o'tganlar [1].

Hurmatli Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoevning 2021 yil 20 avgust kuni tadbirkorlar bilan ochiq muloqot shaklidagi uchrashuvida so'zlagan nutqida "Men yaxshi tushunaman, hamma arzon kredit olishni xohlaydi. Lekin kredit bo'yicha foiz stavkalarini sun'iy pasaytirsak, pul-kredit bozoridagi muvozanat buziladi. Shuning uchun iqtisodiyotga arzon kredit beramiz deb, makroiqtisodiy barqarorlikni unutib qo'ymasligimiz lozim. Barqarorlik bo'lmasa, iqtisodiy o'sish bo'yicha ko'zlagan maqsadlarimizga erisha olmaymiz." [2] deb ta'kidlaganligi ham bejizga emas.

Pul-kredit siyosatini amalga oshirishning pirovard maqsadlari iqtisodiy o'sish, to'liq bandlik, narxlar hamda to'lov balansining barqarorligini ta'minlashdan iborat [3]. Iqtisodiyotda pul-kredit siyosatini yuritilishida va unga ta'sir etadigan choralar ko'rilganda, uning oqibatlari haqida aniq hisob-kitoblar olib borish zaruriyatini talab etadi. Pul-kredit siyosatining oqibati deganda, siyosatning qisqa muddatli va uzoq muddatli oqibatlari tushunilishi kerak.

Qisqamuddatli davrda -davlat pul taklifini oshirib, natijada YaIM miqdori o'sishini rag'batlantirish hamda ma'lum darajada samaradorlikka erishishi hisoblanadi. Ammo, uzoq muddatli davrda -iqtisodiy o'sish pasayishi mumkin [4]. Iqtisodiyotda, pul-kredit siyosati asosida pul-kredit siyosatining ta'sir etishi jarayonlarini o'rganishda pul nazariyasi tushunchasi yotadi. Mazkur nazariyaga iqtisodchilarning ikki xil yondashuvi va tortishuvlari mavjud. Bular neokeynschilar nazariyasi hamda zamonaviy pulmiqdori nazariyasi tarafdorlari hisoblanadi. Shuningdek, mazkur nazariya tarafdorlari ham pul taklifining nominal YaIMga ta'sirini inkor etmaydi. Biroq, Keynschilar monetar siyosat yuritishda foiz stavkasi darajasiga, monetaristlar pul taklifining darajasiga asoslanishni lozim deb hisoblaydilar. Ya'ni, Keynschilar bozor iqtisodiyotini tartibga solishda davlat aralashuvi shart deb xisoblashsa, monetaristlar esa teckari fikrlaydilar. Bugungi kunda O'zbekistonda kredit siyosatini va banklar foliyat yuritishini erkinlashtirish hamda bank xizmatini yanada yaxshilash zarurati mavjud. Bunda, bank tizimida transformatsiyalash jarayonlarini amalga oshirilishi taqozo etilmoqda.

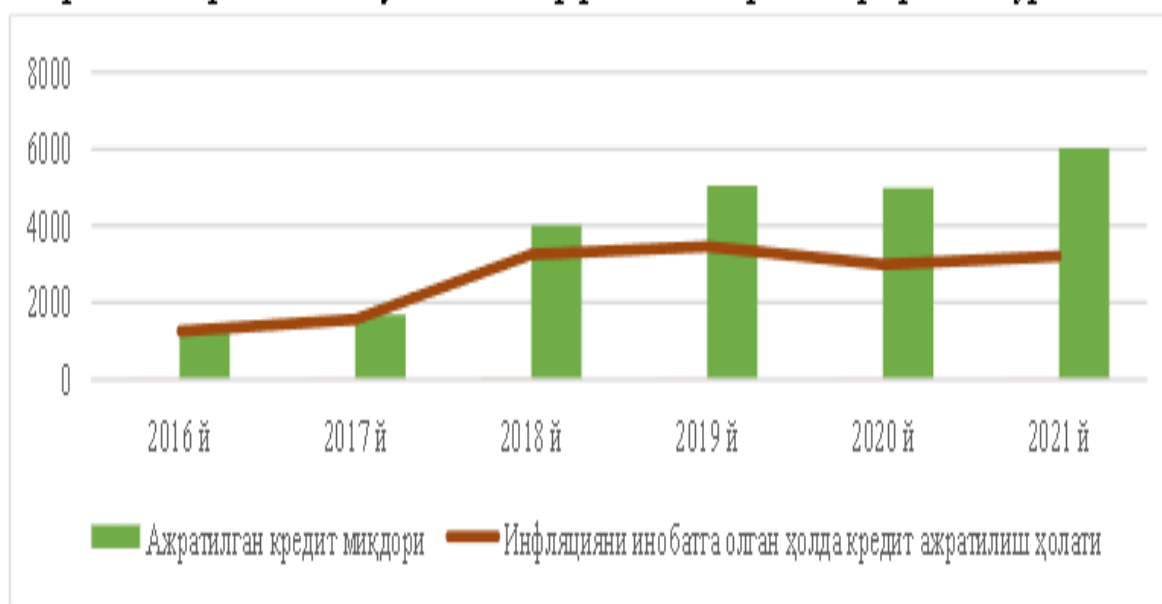
Iqtisodiyotda ishlab chiqarish qisqarib, ishsizlar soni ortib borsa, mazkur vaziyatda davlat tomonidan Markaziy bank orqali pul taklifini oshirishga harakat qiladi. Buning natijasida pul taklifi o'sishiga erishiladi, foiz stavkalar esa kamayadi. Tijorat banklari tomonidan foiz stavkalarining kamayishi esainvestitsiyalarga bo'lgan talab oshiradi, YaIM miqdorini esa ko'payishiga olib keladi.

Demak: $Y = C + I + G + X_n$

M i I Y ↑ ⇒ ↓ ⇒ ↑ ⇒ ↑

Bu yerda, Y-real YaIM; S-iste'mol; I-Investitsiya; G-Davlat xarajatlari; Xn-Sof eksport; i-foiz stavkasi.

Inflyatsiya darajasini tuzatish koefitsenti orqali grafik ko'rinishi

1-rasm. Kreditlarning inflyatsiya darajasi inobatga olgan holda hisoblanishi

Viloyatda YaHM hajmi 2016 yilda 12,1 trln. so'm, 2017 yilda 14,4 trln. so'm, 2018 yilda 18,6 trln. so'm, 2019 yilda 22,3 trln. so'm, 2020 yilda 24,4 trln. so'm, 2021 yilda 30,0 trln. so'mga teng bo'lgan. Iqtisodiyotda kredit foizini pasayishi, investitsiyaning o'sishiga bu esa YaIMning o'sishiga olib keladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, tijorat banklari tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga kredit ajratish orqali iqtisodiyotning qisqa muddatda o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatish mumkin. Shunday ekan avvalambor, ushbu tizimni yanada takomillashtirish va yangi loyihalarni amalga oshirilishida banklar tomonidan kreditlash tizimini yanada takomillashtirish zarur. Tijorat banklari tomonidan jismoniy va yuridik shaxslarga ajratiladigan kreditlarni foiz stavkasini erkin holatga keltirish zarur. Hukumat qarorlari asosida davlat dasturlari doirasida amalga oshiriladigan loyihalar uchun ajratiladigan kredit foizlarini tadbirkorlikni rivojlantirish jamg'armalari tomonidan qoplab berish tizimini amaliyotga joriy etish maqsadga muvofiq bo'ladi. Yangi O'zbekistonda iqtisodiyotda kredit siyosatining yangi

bosqichiga o'tiladi. Bu bilan monopoliya va korrupsiya holatlarga barham berilib, tadbirkorlikni boshlash va yangi loyihalarni amalga oshirilishida raqamli iqtisodiyotdan foydalanishga va tanlash imkoniyatlarini kengaytirilishiga, erishiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-580 Qonuni, 2019 yil 7 noyabr.
2. O'zbekiston Respublikasining "To'lovlar va to'lov tizimlari to'g'risida"gi O'RQ-578 Qonuni, 2019 yil 7 noyabr.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 30 iyuldagi "Koronavirus pandemiyasi davrida ijtimoiy himoyaga va yordamga muhtoj aholi qatlamlarini moddiy qo'llab-quvvatlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6038-sonli Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 12 maydagi "2020-2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-sonli Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 yanvardagi "Iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va iqtisodiy siyosat samaradorligini oshirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5614-sonli Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabrdagi "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmoni